

Vlasta Stránská se volbou tématu své rigorózní práce postavila před nelehký úkol. Je totiž jen málo událostí z dějin české literatury přelomu 19. a 20. století, jež by se těšily tak značné odborné pozornosti, jako je právě manifest Česká moderna. Nadto značná část relevantních prací vyšla v posledním desetiletí, zachycuje tudíž zcela aktuální stav poznání. Za této situace je velmi těžké přijít s něčím inovativním.

Autorka práce si je této skutečnosti plně vědoma. Cestu k novému pohledu spatřuje v návratu k pramenům, zejména pak k soukromé korespondenci klíčových aktérů celé kauzy. Té pročetla a zpracovala skutečně úctyhodné množství, přičemž čerpala přímo z archivních fondů (a to i v případě rozsáhlé korespondence mezi Macharem a Masarykem, jež mezitím vyšla tiskem). Vedle toho však autorka pracuje rovněž s rozsáhlým konvolutem statí zachycujících, jak průběh polemik, jež vzniku manifestu předcházely, tak samotnou recepci manifestu, a to v širokém průřezu tehdejších periodik od konzervativních po radikálně politické. Široký je rovněž seznam sekundární literatury k tématu, v němž nechybí žádná z relevantních publikací. Z hlediska šíře pramenné základny i znalosti stavu bádání jde tudíž o práci velmi bytelně založenou, a z tohoto hlediska přesvědčivou.

Autorka ve svém výkladu trpělivě a podrobně, doslova krok za krokem rozkrývá nejprve průběh několika polemik, jež byly předešlou ke vzniku manifestu, neboť v nich postupně narůstala nespokojenost „mladých“ se stavem veřejné diskuse v Čechách a formovalo se jádro budoucích signatářů manifestu. Poté stručně představí proces vzniku manifestu a podrobně se soustřeďuje na reakce, jež vyvolal.

V autorčině výkladu dominuje detailní evidence zjištěných informací a jejich neustálé vzájemné srovnávání odhalující např., jak se postoje jednotlivých účastníků měnily v závislosti na okolnostech. Díky její hojné práci s korespondencí můžeme také sledovat rozdíly mezi soukromým a veřejným artikulováním názorů zúčastněných. Vzniká tak živý a přesvědčivý obraz tehdejšího kulturního pole, v nichž se střetávaly nejen ideje, ale také osobní zájmy jednotlivých aktérů. Autorka tak boří ustálenou představu o tom, že v případě formování moderny šlo o čistě duchovní boj. Zdůrazňuje, že někteří signatáři a podporovatelé manifestu svým souhlasem s ním vyjadřovali spíše sounáležitost s časopisem *Rozhledy*, jenž byl pro ně důležitou publikační platformou, než souhlas s textem manifestu ve všech jeho bodech. Autorka má obecně tendenci vnímat polemiky jako projevy osobních nevraživostí - „Tůmovi se /Machar/ náležitě pomstil v Božích bojovnících.“ (s. 39). Osobní animozity bezesporu jsou součástí jakýchkoli polemik a literární historik by je měl zohledňovat, nicméně ve většině případů jde také (či především) o věc samu, o které se daná polemika vede.

Autorčiným cílem nebylo analyzovat polemiky kolem Manifestu z hlediska dobových estetických či filozofických kontextů a nalézt nové, dosud neviděné souvislosti a nelze jí to vytýkat, zejména s přihlédnutím k četnosti prací, jež na dané téma vznikly v posledních letech a jež téma po mém soudu prozatím vyčerpaly. To, o co v práci usiluje, je podat detailní a hodnověrný obraz soudobého dění, maximálně opřený o prameny a to se jí daří. V některých kapitolách vyvstávají limity tohoto přístupu výrazněji (boje o Hála, recepce Manifestu). Jiné naopak působí velmi zdařile (např. kapitola o přípravách nerealizovaného almanachu české moderny).

Byť posuzovaná práce není primárně interpretačně zaměřena, přesto po mém soudu přináší jiný pohled na modernu, než jaký je ukotven v tradici.

Na rozdíl od jiných prací o české moderně je jádro jejího pojednání macharovské, nikoli šaldovské – zdůrazňuje tedy význam, jež pro formování české moderny měli Machar, Pelcl, Herben, F. V. Krejčí a zprostředkovaně i Masaryk. Vzhledem k tomu, že se její práce týká nikoli formování moderny jako takové, nýbrž konkrétně manifestu Česká moderna, je to zcela legitimní. Pakliže by šlo nejen o Manifest, ale modernistické hnutí jako takové, byla by váha jednotlivých osobností samozřejmě jiná. Nicméně ukazuje to, jak ikonická postava F. X. Šaldy ze zpětného pohledu automaticky zastiňuje všechno ostatní dění.

Druhou odlišnost považuji ještě za zásadnější, a proto se u ní zastavím podrobněji. Literární historie, zabývající se tímto obdobím, tradičně stojí na straně modernistů, ať už je vnímá jako nositele tvůrčího pokroku, anebo jako bojovníky za svobodu projevu. Pohled Stránské však usiluje

o jakousi dějinnou spravedlnost. Opakovaně vytýká „mladým“, že se vehementně zasazovali za ničím neomezenou svobodu slova, avšak za legitimní považovali jen názory, které jim konvenovaly (s. 41, 96). Redaktora Světozoru M. A. Šimáčka, obtížně lavírujícího mezi názory „starých“ a „mladých“, přičemž oběma znesvářeným skupinám poskytoval v časopise publikační prostor explicitně nazývá „obětním beránkem“ jejich sporů (s. 41). Disgustuje ji nedostatek úcty vůči nesporným zásluhám „starých“. Jako by po dlouhých letech jednoznačné chvály odvahy modernistů k detabuizaci a k sebeprosazení bez ohledu na užitě prostředky, nalezla pochopení i pro ty, kteří daný spor prohráli a byli posláni do starého železa.

Možná je to upřílišněné, ale uvedený postoj by mohl signalizovat proměnu společenského klimatu. Adorace moderny v období komunistického režimu byla posilována její programovou nonkonformností. Její agresivita vůči „starým“ byla vnímána jako spravedlivý hněv vůči zkorumpovanému establishmentu, o dobu toho, co cítila značná část normalizační společnosti vůči představitelům režimu. Není vyloučeno, že v současné leckdy až fatálně rozpolcené společnosti, podléhající nátlaku zbulvarizovaných médií, jež nejdou pro slovo daleko, se může agresivita sporů z přelomu 19. a 20. století náhle jevit jako nevídaná.

Samostatnou část práce tvoří porovnání tezí manifestu s tvorbou jeho signatářů. Nápad je to bezesporu zajímavý, nicméně vyvolává jisté otázky koncepčního rázu.

Z toho, co sama autorka uvádí, je zřejmé, že důvody, proč jednotliví signatáři manifest podepsali, byly různé a že tudíž nelze automaticky předpokládat jejich souhlas se všemi tezemi.

Autorka správně zdůrazňuje to, na co se někdy zapomíná, totiž že manifest Česká moderna se vyjadřoval více k veřejnému životu než k umění. Logicky tak k němu mají blíže autoři realistické, popř. naturalistické orientace, zaměřující se na zobrazení vnějšího světa a společenskou problematiku – tedy Machar, Mrštík, F. V. Krejčí, popř. Sova. Naopak s Březinovým dílem text Manifestu žádné souvislosti ani mít nemůže – kromě nejobecnějšího postulátu umělecké individuality, jež ovšem naplňují i modernističtí nesignatáři Manifestu (např. Karásek z Procházkou). Pakliže bylo autorčiným cílem doložit tuto skutečnost, nic proti tomu, nicméně nejde o žádné překvapivé zjištění. Lze jistě namítnout, že i ověření platnosti jistého předpokladu je cenné. Nicméně způsob tohoto ověření ve mně vyvolává otázku, zda lze vedle sebe na jedné rovině klást úryvky z lyrické poezie, románů a kritických statí (neboť mluvčí těchto žánrů mají odlišný status) a nadto bez přihlídnutí ke kontextu, přičemž sama autorka na základě vlastních zjištění dobře ví, jak zásadní úlohu může mít kontext na charakter jistého výroku. U fikční beletrie pak kontext hraje roli zcela zásadní. Na druhou stranu je však třeba říci, že autorka díky své důkladné znalosti soudobých časopisů vynáší z prachu zapomnění konkrétní texty – např. Šlejharovy prózy Skvrna a Jumn se vrátil. Úryvky z děl signatářů, jež přiřazuje k jednotlivým tezím manifestu prozrazují detailní znalost jejich děl a i známé texty se v tomto nasvícení objevují v nové podobě (např. Březinova báseň Matka – i když právě citát z ní poukazuje na delikátnost výše zmíněného vytrhávání z textového celku).

Chápu autorku, že chtěla do tématu vnést osobitý pohled a konfrontace tezí manifestu s tvorbou jeho signatářů bezesporu zajímavým nápadem je. Zasloužil by si však hlouběji teoreticky promyslet a také mu věnovat větší prostor – dle mého názoru je to téma na samostatnou práci.

Z těchto důvodů považuji za cennější první část práce, navzdory tomu, že je deskriptivnější. Je však ucelená, koncepčně bezproblémová a pramenně přesvědčivě podložená. Nicméně jako celek hodnotím práci mgr. Vlasty Stránské pozitivně a doporučuji ji k obhajobě.

Otázka k obhajobě:

V první kapitole své práce s odkazem na macharovskou monografii Lucie Kostrbové upozorňujete na souvztažnost české a rakouské moderny. Tuto zajímavou a v dosavadních českých literárně

historických výkladech dosud nezdůrazňovanou výkladovou linii však v dalším textu příliš nerozvíjíte. Mohla byste stručně naznačit, v jakých momentech Vámi sledovaného literárního dění by ji bylo možno uplatnit?